

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 1

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
інтеграція, творчість, інновації”
м. Київ, МАУП, 22 травня 2009 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП «Видавничий
О-72 дім «Персонал», 2010 —

Вип. 1 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: інтеграція, творчість, інновації”, м. Київ, МАУП, 22 трав. 2009 р. / редкол. : М. Ф. Головатий (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 244 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: інтеграція, творчість, інновації”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

Болотська О. А. Сучасні аспекти формування жінки-лідера	5	Мартинюк Н. С. Развитие творческого потенциала личности преподавателя в условиях интегративных процессов в образовании	81
Якібчук М. І. Роль профспілок у розбудові української національної освіти у ХХ ст.	9	Листопад О. В. Авторські школи як засіб запровадження освітніх інновацій	84
Сурмин Ю. П. Революція в освіті: сутність, проблеми реалізації та наслідки	15	Артёмцев О. В. Мобільність в освіті Європейського Союзу: пошуки, перспективи, проблеми	88
Головатий М. Ф. Українська освіта в умовах соціальних трансформацій: проблема вибору моделі і векторів розвитку	31	Касьянова С. П. Системність пріоритетів національної освіти перед викликами глобалізації	94
Баєва О. В. Детермінанти конкурентоспроможності вищих навчальних закладів недержавної форми власності в умовах системної кризи	35	Соколовська К. М. Роль українознавчих дисциплін у підготовці нової генерації управлінців	99
Чернуха Н. М., Чернуха Г. С. Виховання толерантності в процесі підготовки фахівців у сучасних соціокультурних умовах	39	Домбровська Л. Ф. Модернізаційні процеси в галузі вищої освіти — важливий чинник державотворення в Україні (з досвіду викладання історичних дисциплін)	102
Міхатуліна О. М. Інноваційні форми навчання в системі вищої юридичної освіти	43	Львовичкіна А. М. Інноваційні методи викладання дисциплін екологічного циклу	105
Беспала Н. О. Освіта і система оподаткування в Україні ...	48	Романовська Л. І. Організація культурного дозвілля школярів як пріоритетний напрям роботи дитячих громадських об'єднань	112
Лазоренко Л. В. Способи підвищення ефективності викладання бізнес-дисциплін	56	Мазур Т. С. Використання модульного середовища під час вивчення англійської мови у ВНЗ	118
Науменко Т. Умови і напрями інформатизації дошкільної освіти	62	Виноградна В. О. Стереотипи мовної поведінки сучасної молоді	120
Руденко Л. С. Проблема впливу соціокультурного середовища на процес становлення особистості в українській педагогічній спадщині	66	Роменкова О. П., Чернуха Г. С. Формування соціокультурної компетенції учнівської молоді	123
Сніцар І. В. Удосконалення змісту навчального матеріалу з англійської мови	69	Глушко Л. О. Гендерна ідентичність школярів	126
Домніч В. Г. Інтеграційна реформа вищої освіти у європейському просторі	71	Кругляк М. С. Особливості виховної роботи в сучасних соціокультурних умовах	132
Найдьонов І. М. Інтерактивне навчання в системі підготовки менеджера	77	Пантюхін В. О., Чернуха Г. С. Стандартизація та перспективи розвитку вищої освіти в Україні	136

МОБІЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОШУКИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРОБЛЕМИ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 1, 2010, 88–93

Якість освіти та професійної освіти, динаміка та креативність молоді є багатством Європейського Союзу, надійним джерелом його політичного та економічного розвитку. Рухаючись цим шляхом, як вважає більшість європейців — правильним шляхом, країни Європи поступово кристалізують майбутній “освітній образ”, який вбирає в себе найцінніший досвід країн європейської спільноти.

Важливу роль у цьому відіграє мобільність, яка за своїм призначенням характеризується глибоким змістом та відображає широкий спектр завдань освіти в умовах інтеграційних процесів на освітянському європейському просторі. Міжнародна політична та економічна ситуація, зростання конкуренції між високорозвиненими країнами світу покликali європейців до рішучих дій з метою протистояти тиску інших культур, зокрема США, Японії, Китаю, які мають свої моделі розвитку освіти.

Розглянемо докладніше процес мобільності як найпотужніший “фермент”, завдяки якому велика кількість громадян Європи, зокрема молодь, тобто студенти, викладачі, учні, а також вчені, можуть навчатися в різних країнах Європи за відносно єдиними освітніми стандартами.

На сучасному європейському освітянському просторі діє відлагоджена система цільових освітніх програм. До них належать найбільш відомі та популярні — “Молодь”, “Сократ”, “Леонардо

да Вінчі” та стипендія імені Марії Кюрі. Ними скористалися тисячі європейців, перебуваючи на навчанні у навчальних закладах за межами своєї країни, проходячи виробничу практику на провідних європейських підприємствах, вивчаючи європейські мови в міжнародних культурних центрах. За останні 5 років у рамках програм сприяння мобільності в Європі більш ніж три мільйони молодих людей, студентів, викладачів отримали можливість перебувати в інших країнах з метою навчання. За аналогічний період тисячі науковців отримали стипендію імені Марії Кюрі для завершення своїх науково-дослідних праць, які були розпочаті в країні походження. Отже, спостерігається певний позитив, який надихає європейців на подальші кроки сприяння посиленню роботи на шляху інтеграції національної освіти у загальну європейську з урахуванням розмаїття традицій європейських країн.

Мобільність, на думку багатьох європейських лідерів, це не химерна перспектива, а навпаки, реальний план дій, який можна повноцінно реалізовувати завдяки збільшенню кількості учасників зазначених проєктів. Особливо це стосується молоді, яка прагне здобути якісну освіту, поєднуючи досвід розмаїття освітніх традицій Європи [1, 2].

Мобільність не розглядається як самоціль, а являє собою комплекс заходів європейського штибу для інтенсифі-

кації процесу інтеграції європейських країн, оскільки вони рухаються у напрямі вдосконалення економічних, політичних і культурних відносин у рамках ЄС. Першочерговим завданням для сучасної Європи стає створення динамічного економічного простору. Однією з передумов розв'язання цієї проблеми є підвищення якості європейської освіти, яка б могла вільно конкурувати з іншими світовими освітніми регіонами.

Останні зустрічі у Лісабоні наочно продемонстрували готовність багатьох європейських країн й надалі вдосконалювати європейський Внутрішній ринок, сприяти розвитку духу підприємництва та створення спільного дійового “Європейського дослідницького простору”, який слугуватиме створенню потужного світового економічного союзу держав [2, 14].

Першим кроком для розв'язання проблем мобільності є об'єднання європейських зусиль у науково-дослідній роботі, тобто всі навчальні та науково-дослідні заклади, бібліотеки та професійно-технічні заклади створюють потужний європейський комплекс.

У зв'язку з цим доцільно було б згадати зустріч міністрів освіти 30 європейських країн у Болоньї, на якій було прийняте рішення впродовж першого десятиліття третього тисячоліття створити єдиний європейський простір вищої освіти. Болонська декларація передбачає введення та реалізацію легкокодиференційованої системи вищої освіти та загальне введення двох основних етапів, більше того, після трьох років навчання відкривається доступ до другого етапу.

Отже, головним інструментом досягнення позитивних результатів мобільності розглядається дія певних проектів, під які виділяються великі кошти. Ці проекти, за оцінками європейських експертів у галузі освіти, мають не реалізовані нові перспективи поглиблення інтеграційних процесів. Про потужність таких програм, наприклад, свідчать два

конкретних приклади — це вивчення іноземних мов та визнання свідоцтв.

Незважаючи на очевидний великий досвід у цій справі, європейська мобільність наштовхується на різноманітні проблеми, а саме: мовні, економічні, академічні, податкові та адміністративні, які терміново потрібно розв'язати. Якщо кількість потенціальних учасників мобільності зростає, то перспективи реалізації їхньої мрії не здійснюються, або переносяться на невизначені терміни. Ось чому відповідальні інституції всіх рівнів, починаючи з місцевих і закінчуючи європейськими, покликані до пошуків ефективних, практичних та сконцентрованих рішень щодо подолання таких бар'єрів. Отже, всі учасники таких проектів мобільності та носії політичних рішень мають бути єдині в діях, які принесуть плідні результати у формуванні єдиного європейського освітнього простору. Чим більше громадян Європи братимуть участь у цих програмах, тим швидше буде реалізоване гасло “Європа знань”.

У добу Інтернету та глобалізації ринків європейська мобільність набула рис нагальної реальності. Тисячі молодих людей кожного року беруть участь у програмах обміну спеціалістами у галузі освіти, професійної освіти, а також у сфері мовної підготовки. Підвищення інтенсивності цього процесу можна помітити на тому факті, що на початку 2000 р. реалізація програм “Сократ” і “Леонардо да Вінчі” почалися з нової фази, водночас “Молодь для Європи” та “Європейська служба волонтерів” почали працювати за новою програмою. Завдяки збільшенню фінансування цих проектів стало можливим збільшити вдвоє кількість бажаючих взяти в них участь, а обсяг програм розширився. Вартий уваги той факт, що ці програми характеризуються поліпшеною якістю змісту. У них знайшли своє втілення найкращі моделі європейського співробітництва освітніх закладів, поши-

рення хороших практичних ідей, якісна підготовка учасників мобільності, підвищення рівня прийому учасників мобільності в країні перебування та широка інформаційна політика.

Привабливою залишається освітня програма “Еразм”, яка пропонує студентам вищих навчальних закладів протягом 3–12 місяців продовжити своє навчання за кордоном. Для неї характерне те, що вона є помітним досягненням у європейській мобільності та з нею пов’язуються грандіозні плани на майбутнє. Її основний принцип — це повне визнання навчання, яке здійснене за кордоном, зокрема за допомогою зарахування оцінок. Залежно від країни перебування, розмір стипендії за цією програмою різний. На ці стипендії спеціально виділяються додаткові кошти, аби посилити освітні інтеграційні процеси в Європі. Крім того, у цьому проєкті передбачено підтримку викладачів вищих навчальних закладів, які мають бажання займатися педагогічною діяльністю в іншій європейській країні.

Значне місце в палітрі зазначених проєктів мобільності займає програма “Молодь”, основна мета якої надати можливість молодим громадянам Європи здобувати знання, вміння та компетенції для майбутньої професійної діяльності та сприяти розвитку ініціативності, підприємництва та креативності. У рамках програми такого типу діють дві великі акції — “Молодь для Європи” та “Європейська служба волонтерів”. Акція “Молодь для Європи” сприяє обміну молодими громадянами європейських країн віком 15–25 років. Проєкти такого обміну пропонують розроблену відповідну тематику, таку як боротьба з расизмом, наркотиками, а також мистецтво, наука, музика, інформаційна техніка.

Акція “Європейська служба волонтерів” призначена для молоді віком 18–25 років, яка висловила бажання взяти участь у солідарній акції за кордоном

протягом кількох місяців та вивчати проблеми довкілля, мистецтва, культури, роботи з літніми людьми, дітьми, які потребують уваги.

Належну увагу приділено і програмі “Темпус”. Підтримуючи співробітництво у сфері вищої освіти з новими незалежними країнами Сходу, Центральної та Східної Європи, вона сприяє поширенню європейських цінностей на територіях, які не входять у Європейський Союз. Для незалежної України відкриваються перспективи обміну спеціалістами в рамках цієї програми.

Незважаючи на успіхи європейських проєктів мобільності, існує низка проблем, над розв’язанням яких працює вся Європа. Фактично виникають перепони на шляху досягнення поставленої мети майбутніми учасниками мобільності, тож проаналізуємо деякі аспекти, які спричиняють ці проблеми. По-перше, не розв’язано проблему безробітних, які бажають отримати професію за межами своєї країни. Особи, які шукають роботу та бажають здобути освіту в іншій країні Європейського Союзу, втрачають право на отримання допомоги по безробіттю та соціальну страховку, якщо навчання триватиме більше трьох місяців. У деяких країнах безробітний після повернення на батьківщину змушений чекати певний проміжок часу, щоб пролонгувати свої втрачені права. В інших країнах має чинність положення про те, що безробітний може залишити країну тільки на три місяці, оскільки при більшій кількості часу перебування за кордоном він втрачає свої претензії щодо прав.

Нині існує проблема статусу практикантів і молодих волонтерів. Для студентів, які хотіли б пройти практику на одному із підприємств іншої країни ЄС, у деяких державах дуже важко знайти підприємство, яке прийняло б цього добровольця, оскільки у правовому відношенні він не прирівнюється до працівників цієї країни. Якщо молодий випускник ВНЗ і проходить практи-

ку в іншій країні, то він не підпадає під юрисдикцію координації системи забезпечення в рамках спільноти, тому що не є ні працівником, ні членом родини працівника цієї країни. У такому випадку практикант з іншої країни не має права на соціальне забезпечення. Волонтери також перебувають в аналогічній ситуації. У деяких країнах вони змушені платити податки від суми, що виділена на житлово-комунальні послуги.

Не усунений так званий територіальний принцип отримання стипендій студентами ВНЗ. У більшості європейських країн ЄС студенти втрачають свою стипендію чи одноразову державну допомогу, якщо вони продовжують своє навчання в іншій країні Європейського Союзу.

Не усунені умови отримання наукових стипендій. Більшість стипендіатів спільноти в країні перебування на навчанні кваліфікуються як працівники і мають, таким чином, платити податок на прибуток і відшкодовувати від суми стипендії соціальну страховку.

І нарешті проблема визнання сертифікатів різного плану. Наприклад, особи, які в іншій країні ЄС за межами програм спільноти захотіли б завершити навчання або здобути вищу освіту, стоять перед проблемою визнання свідоцтв, освітніх модулів та практики.

Не є винятком і практичні перепони у сфері житлового забезпечення, відкриття рахунку в банку, доступ до спортивних та культурних заходів. Наступна проблема є результатом того, що мобільність деякою мірою залежить від тих осіб, які її забезпечують. Маються на увазі університетські професори, керівники ВНЗ, викладачі. Процес навчання в регіональному відношенні дуже різний та варіює навіть залежно від навчального закладу. Тому розвиток мобільності в майбутньому визначатиметься більшою мірою рівнем кваліфікації цих осіб та використанням їхнього професійного досвіду. Постає так звана проблема вив-

чення та систематизації викладацького досвіду роботи у напрямі поліпшення навчального процесу. У цілому зазначена низка проблем є реальною перешкодою на шляху інтеграції освітніх послуг в Європі.

Особи, які завершили навчання в одній із країн Європи та бажають залишитися в ній з метою пошуку роботи за фахом також стикаються з проблемами. Перед ними постає дуже складне завдання входження в ринок робочої сили, який, залежно від країни, різний. У більшості випадків на допомогу може прийти зосереджена в ЗМІ інформація про вільні робочі місця. У деяких регіонах Європи краще використати для пошуків робочого місця Інтернет або особисті стосунки. Але якщо Фортуна посміхнулась певній особі і роботу вона знайшла, вона має довіряти не лише власному досвіду. Претендентові на робоче місце варто попросити роботодавця розтлумачити умови трудового договору. Йдеться про розмір винагороди, термін відпустки, тривалість робочого дня.

Накопичені завдання мобільності очевидного вимагають нагального рішення. Розглянемо заходи європейського та регіонального рівня, які сприятимуть розвитку мобільності в освіті Європи. У такій ситуації бажано активно залучати національних політиків, які не повинні стояти осторонь життєво важливих для Європи процесів. Уже існують рекомендації Європейського парламенту та Ради міністрів щодо низки заходів у подоланні перешкод на шляху руху до гнучкої системи освіти. Держави ЄС мають створити сприятливі умови для учасників мобільності, наприклад, пільги для студентів у громадському транспорті, доплати на житло та харчування, доступ до бібліотек та музеїв тощо. Зокрема, від держав Європейського Союзу вимагається визнання терміну навчання на академічному рівні. Для цієї мети створено систему *ECTS*. Тобто систему зарахування успіхів у

навчанні, яка повинна й надалі модернізуватися та активно поширюватися на всі освітні галузі. Країни ЄС зобов'язані також полегшувати інтеграцію студентів у систему освіти держави, яка надає освітні послуги. У полі зору мають бути і такі заходи, як консультації, психологічно-педагогічні тренінги тощо. Застосовуючи такий підхід до майбутніх учасників мобільності, європейські країни прискорюють процес адаптації студентів у відповідних умовах функціонування освітнього простору певного регіону. Полегшується також зворотний процес адаптації студента до системи освіти країни-походження. Йдеться про ті випадки, коли студент після деякого періоду навчання повертається на батьківщину з метою продовження та завершення навчання.

До того ж європейські країни вживають адекватних заходів гарантування соціальних послуг, які передбачені Конституцією ЄС. Країнам ЄС рекомендується нести витрати на оподаткування діяльності викладачів та студентів.

Важливим документом, який сприяє мобільності у сучасній Європі, є загальний план дій. Цей план було схвалено на засіданні Ради Європи у Німці, який включив в себе низку до цього часу апробованих заходів зі сприяння мобільності. Оскільки Євросоюз використовує велику кількість мов, потрібно інтенсивно розвивати багатомовність, яка є надійним засобом передачі інформації. Було запропоновано ідею створення порталу в Інтернеті, де знаходитиметься повна інформація про мобільність у європейській освіті. Таке джерело слугує швидкому пошуку відповідних даних про засади реалізації проектів мобільності. Заслуговує на увагу започаткування такого органу, як хартія якості, що покликана регулювати вступ студентів до навчальних закладів відповідних країн. Велика увага приділяється організації проходження практик за кордоном, за межами своєї країни. Про-

блема надійного фінансування залишилась найголовнішою. Країни Європи домовились при наймі не забувати про цей важливий аспект реалізації плану мобільності. Такий підхід вважається суттєво позитивним та окреслює перспективи розвитку мобільності.

Запропоновані заходи не є обов'язковими, тобто країни не несуть юридичної відповідальності за їх виконання. На сьогодні було б не коректно визначати ці пропозиції як облігаторні через те, що економічна ситуація в європейських країнах різна. Очевидно, що цей план швидше вважається інструментарієм можливостей.

Різні навчальні плани також утруднюють координацію заходів мобільності. Щодо цього варто було б створити єдиний європейський академічний календар, де були б зазначені терміни конвергенції.

Відсутність єдиного статуту мобільності є наступною суттєвою перешкодою для реалізації плану мобільності. Було б доцільним створення європейської карти для молодого учасника мобільності. Вона полегшила б його активну участь у програмах мобільності.

До речі, і викладачі мали б можливість завершити свою освіту повністю або частково в іншій європейській країні. З огляду на це країнам ЄС варто запропонувати єдиний профіль підготовки викладацьких кадрів.

Незважаючи на організаційні та фінансові труднощі, очевидним є факт докладання зусиль ЄС навіть в умовах фінансової кризи у виконанні відповідних рекомендацій щодо сприяння мобільності в освіті. У добу Інтернету та світової глобалізації ринків мобільність в Європі стає першочерговим завданням на шляху посилення позицій внутрішнього ринку, оскільки новий час вимагає спеціалістів, які мислять новими категоріями. Але для того щоб здійснювати нові підходи у розв'язанні сучасних проблем, потрібні висококваліфіковані, підготов-

лені на інших концептуальних засадах кадри, які не повинні нести тягар внутрішньонаціональної обмеженості.

Створення системи програм мобільності є першим кроком для досягнення поставленої мети — створення конкурентно спроможного європейського простору. Однак цього замало, тому що якісна реалізація таких проектів вимагає синхронного зосередження різних ресурсів: інтелектуальних, фінансових, організаційних.

Великою перепоною на шляху мобільності в європейській освіті є різний економічний рівень держав спільноти. Сильний в економічному відношенні центр Європи відрізняється від так званої периферії, яку створюють країни, які нещодавно вступили до ЄС. У такій ситуації потрібна виражена концепція розвитку, яка враховувала б реальні економічні труднощі цих країн.

Однак, позитивним є вже те, що європейські країни намагаються ефективніше залучати до реалізації планів

мобільності обмежену, але достатню кількість коштів. План мобільності наповнюється новими ідеями координації дій політичних, економічних та освітніх установ ЄС.

Успіхом на шляху до єдиної європейської освіти є збільшення кількості якісних за змістом проектів, зростання кількості учасників мобільності та координація керівних органів європейського та регіонального рівня, які своїми діями сприятимуть посиленню духу єдиного європейського освітнього дому.

Література

---

1. *Мобільність в Європі*. — Люксембург: Європейська Комісія, 2001. — 27 с.
2. *Європа у русі*. — Люксембург: Європейська Комісія, 2002. — 35 с.
3. *Товажянський Л. Л., Сокол Є. І., Клименко Б. В.* Болонський процес: цикли, ступені, кредити. — Х.: НТІ “Харківський політехнічний інститут”, 2004. — 143 с.